

## ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 346:34.046

*О. М. Борщевська*, здобувачОдеського національного університету імені І. І. Мечникова  
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, УкраїнаЮРИДИЧНА ПРИРОДА СТРОКІВ  
У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

У статті розглядаються питання господарсько-процесуальних строків. Наголошується, що проблема розкриття тематики статті є досить актуальною, оскільки питання щодо юридичної природи строків в процесі взагалі, а, зокрема, в господарському процесі постає дуже гостро.

**Ключові слова:** строки, терміни, період часу, господарський процес.

Життя суспільства в цілому і кожної людини окремо неможливо уявити поза часом. Час проходить незалежно від волі, бажань і навіть діяльності людини. Сама людина існує і діє в часі. Вона не може зупинити плин часу і в цьому сенсі не може протиставити свою діяльність об'єктивному плину часу. Але з того факту, що людина не може протиставити свою діяльність плину часу, зовсім не слід робити висновків, що у відношенні часу людина абсолютно безпорадна. Здійснюючи свою діяльність, людина активно використовує час.

Цінність всякого суб'єктивного права полягає в його здійсненності, в можливості реалізації закладеної в ньому правомочності отримати відому практичну користь, — зазначав В. Грибанов [1, 246]. Але цього можливо досягти лише тоді, коли для реалізації цих можливостей уповноваженій особі надається достатній строк.

Нерідко строк тлумачиться як правова форма встановлення граничних меж реалізації прав та виконання обов'язків учасниками правовідносин; як форма існування і розвитку прав та обов'язків учасників правовідносин; як часовий регулятор суспільних відносин; як дія чи подія, що має юридичне значення, тощо.

Нарешті, заслуговує на особливу увагу визначення строку як відрізка часу, що включає три елементи: початок, перебіг та закінчення [2, 82]. У правовій літературі строк зазвичай розглядається як юридичний факт, з яким закон пов'язує настання певних правових наслідків. Процесуальні строки — це особливий різновид процесуальних юридичних фактів, які так само, як і процесуальні події, можуть виступати як елементи фактичного складу, — зазначає О. Г. Лук'янова [3, 195]. Дійсно, усі процесуальні дії проходять у певних, визначених законом строках. Дотримання їх є обов'язком господарського суду, учасників судового процесу в межах їх повноважень і є одночасно однією із гарантій охорони прав, інтересів та свобод осіб, які беруть участь у справі. Як правило, у судових процесах перебіг провадження розпочинається з моменту порушення провадження по справі і закінчується ухваленням остаточного рішення та його виконанням.

Час у правовому регулюванні розглядається як часові параметри суспільної діяльності людей, що встановлюються нормами права. Отже, час з філософської та правової точки зору — не є однією й тією самою величиною, «правовий час» у своєму існуванні повністю абстрагується від першої категорії. Як справедливо підкреслює П. Рабінович, «тільки юридичні норми здатні встановлювати чітко окреслені



Тобто, можна виділити наступний підхід до визначення поняття «господарсько-процесуальний строк» — це встановлений законом або визначений судом в рамках строків, які встановлені в законі, необхідний проміжок часу для вчинення суб'єктами господарсько-процесуальних правовідносин певних процесуальних дій в межах їх процесуальних прав та обов'язків, а також для прийняття й оформлення процесуальних рішень, зі спливом або в процесі якого починається й завершується провадження в конкретній стадії судочинства, виникають, змінюються або припиняються права і обов'язки та настає процесуальна відповідальність суб'єктів господарсько-процесуальної діяльності.

Якщо звертатися до визначення поняття «термін», то він розуміється як визначений момент вчинення чи утримання від вчинення суб'єктами господарсько-процесуальних відносин певних процесуальних дій. В цьому випадку йдеться про визначений момент часу, тобто про термін. Адже слово «строк» в його загально-вживаному значенні тлумачиться як визначений проміжок часу, а термін — це момент настання, виконання будь-чого.

Зауважимо, що вся діяльність суб'єктів господарського процесу відбувається у часі, і для вивчення проблеми строків у господарському судочинстві необхідно визначити певні орієнтири. Такими, на наш погляд, є необхідність: по-перше, з'ясування сутності часу в господарському процесі; по-друге, встановлення сутності поняття строку та терміну в господарському судочинстві; по-третє, виявлення проблем впливу строків на продуктивність праці учасників процесу, коли за однакові хронологічні відрізки часу виконується більша кількість суспільно корисної роботи.

Чинний ГПК України, на жаль, не містить визначення поняття «строк». У кодексі лише зазначено, ким та яким чином строк може бути встановлений, продовжений або поновлений. Проте визначення поняття «господарсько-процесуальний строк» повинно мати об'єктивний зміст, щоб всі господарські процесуальні правовідносини щодо строків підпадали під це визначення, враховуючи те, що законодавець встановлює строки у господарському провадженні не тільки для судового розгляду господарської справи, а й для обставин, які можуть виникнути під час проведення такого провадження. Наприклад, господарський суд відкладає в межах строків, встановлених ст. 69 ГПК України, розгляд справи, коли за якихось обставин спір не може бути вирішено на цьому засіданні. Такими обставинами, зокрема, є: 1) нез'явлення на засідання представників сторін, інших учасників судового процесу; 2) неподання витребуваних доказів; 3) необхідність витребування нових доказів; 4) залучення до участі в справі іншого відповідача, заміна неналежного відповідача; 5) необхідність заміни відведеного судді, судового експерта.

Значення процесуальних строків у господарському процесі полягає у тому, що вони:

- забезпечують стабільність і визначеність господарських процесуальних правовідносин, господарського судочинства;

- забезпечують суб'єктам правовідносин можливість належно підготуватися і виконати певні процесуальні дії;

- є процесуальними засобами впливу на поведінку несумлінних учасників процесу, на виконання ними процесуальних обов'язків;

- є засобами реалізації принципу раціональної процесуальної форми;

- забезпечують своєчасність розгляду і вирішення справ у господарських судах;

- створюють оптимальний режим здійснення правосуддя;

- надають учасникам господарського судочинства можливість скористатися своїми процесуальними правами і виконати покладені на них процесуальні обов'язки.

Обґрунтованою представляється позиція О. В. Андрійчук, яка виявляє наступні ознаки цивільно-процесуальних строків, що можуть бути цілком використані при характеристиці господарсько-процесуальних строків:

По-перше, процесуальним строкам, як й іншим процесам, характерна владно-регулятивна юридична природа, оскільки вони знаходять свій прояв через правову форму, закріплені в нормах процесуального права і по відношенню до конкретного процесуального правовідношення тягнуть певні правові наслідки для його учасників.

По-друге, процесуальні строки цілеспрямовані, зорієнтовані на раціональне та ефективне регулювання причинно-наслідкового зв'язку за параметрами часу щодо судочинства та призводять до певних юридично значимих правових наслідків, зокрема, на повний, всебічний та своєчасний розгляд справ.

По-третє, процесуальні строки є сегментами дії процесуального права, механізму процесуального регулювання.

По-четверте, процесуальні строки мають юридичну силу і забезпечуються державою, оскільки реалізація їх як засобів правового регулювання охороняється примусовою силою держави [6].

Погоджуючись з ознаками, наданими О. В. Андрійчук, доречно доповнити цей перелік наступними ознаками, які притаманні господарсько-процесуальним строкам:

По-п'яте, господарсько-процесуальні строки є юридичними фактами, які тягнуть за собою настання визначених правових наслідків. Такими наслідками можуть бути виникнення чи припинення суб'єктивних процесуальних прав та обов'язків. Правовий характер господарсько-процесуальних строків виявляється саме в їх обов'язковості, що витікає зі смислу понятійного апарату визначення «...встановлених законом чи визначених судом у рамках закону».

В-шостих, юридичною природою господарські процесуальні строки виступають як спосіб реалізації господарських прав і обов'язків учасників таких правовідносин. Одночасно ті ж строки, поняття яких включає в себе категорії «період» та «термін», є юридичними фактами, які тягнуть за собою виникнення, перебіг, сплив та закінчення правовідносин. Так, рішення судді про прийняття позовної заяви та порушення господарської справи є обставиною, що породжує нове коло прав та обов'язків у судді та у відповідних учасників (суб'єктів), між якими виникають правовідносини.

В-сьомих, вони виступають важливим елементом господарсько-процесуальної діяльності, без якого неможлива органічність та оперативність господарського процесу.

У-восьмих, господарсько-процесуальний строк — це різновид організаційно-правових засобів, врегульований ГПК України, обґрунтований теорією господарського процесуального права.

У-дев'ятих, це визначений нормами Господарського процесуального кодексу або встановлений рішенням господарського суду момент або період часу.

По-десяте, господарсько-процесуальний строк є гарантією реалізації законного права та виконання обов'язку суб'єкта господарсько-процесуальних відносин.

По-одиннадцяте, він спрямований на забезпечення досягнення в кожній господарській справі завдань господарського судочинства.

З вищенаведеного можна зробити висновок, що проблематика розгляду питання щодо вдосконалення інституту господарсько-процесуальних строків в науці господарського процесуального права потребує ретельного дослідження з метою подальшого вдосконалення через теоретичне обґрунтування запровадження більш оперативного розгляду справ у господарських судах без втрати якості через непродуману швидкість. Тому, як вбачається, філософське правило «золотої середини», яке всім відомо апіорі, повинно втілюватися й для впровадження більш розумного та доцільного використання господарсько-процесуальних строків в практиці господарського процесу.

*Література*

1. Грибанов В. П. *Осуществление и защита гражданских прав.* — М.: Статут, 2000. — 399 с.
2. *Гражданское право: Учеб.* / Под ред. С. П. Гришаева. — М.: Юристъ, 1999. — 484 с.
3. Лукьянова Е. Г. *Теория процессуального права.* — М.: Норма, 2003. — 240 с.
4. Рабінович П. Час у праві (темпоральні властивості діяльності як об'єкт правового регулювання) // *Вісник Академії правових наук України.* — 1999. — № 3. — С. 3–8.
5. *Енциклопедія цивільного права України / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Відп. ред. Я. М. Шевченко.* — К.: Ін Юре, 2009. — 952 с.
6. Андрійчук О. В. *Сутність та значення строків цивільного процесуального права України [Електронний ресурс].* — Режим доступу: [http://www.lex-line.com.ua/?language=ua&go=full\\_article&id=](http://www.lex-line.com.ua/?language=ua&go=full_article&id=)

**Е. Н. Борщевская**, соискатель

Одесского национального университета имени И. И. Мечникова  
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

## ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА СРОКОВ В ХОЗЯЙСТВЕННОМ ПРОЦЕССЕ

### РЕЗЮМЕ

В статье подчеркивается, что процессуальные сроки в хозяйственном процессе наряду с другими процессуальными средствами призваны обеспечить гарантированность, реальность и оперативность судебной защиты субъективных прав заинтересованных лиц, которые принимают участие в деле и интересов государства. Они выступают важным элементом хозяйственно-процессуальной деятельности и гарантом прав и законных интересов лица. Значение процессуальных сроков состоит в обеспечении своевременности рассмотрения и решения дел в хозяйственных судах, создании оптимального режима осуществления правосудия, предоставлении участникам хозяйственного судопроизводства возможности воспользоваться своими процессуальными правами и выполнить возложенные на них процессуальные обязанности.

**Ключевые слова:** срок, дата, период времени, хозяйственный процесс.